

lika. Naposljetku treba reći da je knjigu s njemačkog preveo Igor Mikecin, kojemu je uspjelo njemački tekst brižljivo pretočiti u biran i dotjeran hrvatski jezik. I po tome ova knjiga spada u red onih djela koja su za svaku preporuku.

Petar Šegedin

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54, HR-10000 Zagreb
petar.segedin@du.htnet.hr

Duncan Pritchard, *Epistemic Luck*, Oxford University Press, Oxford 2005, 290 str.

Knjiga *Epistemic Luck* posvećena je među epistemolozima naizgled neupitnoj i univerzalno prihvaćenoj tvrdnji da znanje isključuje sreću (*puku sreću ili slučajnost*), odnosno da je tzv. *epistemička sreća* (*epistemic luck*) nespojiva sa znanjem, iako omogućuje istinita vjerovanja. Ovu tvrdnju Duncan Pritchard naziva '*epistemic luck platituda*'. On tvrdi da je razumijevanje veze znanja i sreće od ključne važnosti za odgovor na pitanje što je znanje, te da se ono zato nalazi u samom 'srcu' epistemološkog projekta.

Knjiga je podijeljena na dva glavna dijela. Prvi je dio posvećen skepticizmu, a sastoji se od četiri poglavlja: "Scepticism in Contemporary Debate", "Closure and Context", "Neo-Mooreanism" i "The Source of Scepticism".

Poglavlje "Scepticism in Contemporary Debate" bavi se analizom nekih osnovnih tipova radikalnih skeptičkih argumenata kakve navodi Peter Unger. Prema mišljenju autora, dva načela vezana uz tvrdnju da znanje isključuje sreću omogućuju proizvodnju skeptičkih konkluzija o nemogućnosti znanja. Prvo je načelo *nepogrešivosti* (*infallibility principle*), a drugo načelo *epistemičke zatvorenosti* za znanje (*epistemic closure principle*). Načelo nepogrešivosti čini mogućnost pogrešaka određene vrste relevantnom za znanje, a načelo epistemičke zatvorenosti omogućuje vezu između 'svakodnevnog' znanja i 'antiskeptičkog' znanja, čineći mogućnosti pogrešaka koje navode skeptici relevantnim i za znanje 'svakodnevnih' propozicija.

Drugo poglavlje, "Closure and Context" analizira dvije vrste odgovora na skeptičke argumente utemeljene na načelu epistemičke zatvorenosti. Autor se bavi argumentima koje su naveli Fred Dretske i Robert Nozick, kao i kontekstualističkim odgovorima na skepticizam (Stewart Cohen, Keith DeRose, Dawid Lewis). Tvrdi da su i odbacivanje načela epistemičke zatvorenosti za znanje i kontekstualizam pripisivača (*attributer contextualism*) ute-

meljeni na različitim, međusobno nespojivim pretpostavkama vezanim uz podjelu između internalizma i eksternalizma u epistemologiji.

Poglavlje pod naslovom "Neo-Mooreanism" posvećeno je specifičnom eksternalističkom pristupu skeptičkim argumentima, kakav, između ostalih, zagovaraju i Duncan Pritchard i Ernest Sosa. Autor ističe razliku između ovog, tzv. novo-mooreovskog stajališta, i pokušaja pobijanja skepticizma kakav je zagovarao G. E. Moore, te navodi neke ključne elemente Wittgensteinove kritike Mooreova odgovora na skepticizam. Pritchard tvrdi kako novo-mooreovski pristup sam za sebe ipak ne nudi zadovoljavajuće rješenje skeptičkog problema.

Četvrto poglavlje, naslovljeno "The Source of Scepticism" za svoj temelj ima autorov članak "The Structure of Sceptical Arguments", koji je objavljen u časopisu *Philosophical Quarterly* (55 [2005], 37–52). Autor tvrdi da je pogrešno razumijevanje fokusa skepticizma glavni razlog neuspješnog rješavanja skeptičkog problema, te da zbog toga čak i najplauzibilnije među glavnim anti-skeptičkim teorijama promašuju svoj cilj. Svi antiskeptički argumenti utemeljeni na načelu epistemičke zatvorenosti za znanje, tvrdi Pritchard, odgovaraju na skeptički izazov isključujući samo jedan od načina na koji sreća (*luck*) može utjecati na znanje. Tako zaobilaze drugu vrstu, tzv. *epistemičke sreće*, koja motivira skeptičke argumente. Nemogućnost pružanja zadovoljavajućih odgovora na skepticizam na taj način otkriva svojevrsnu 'zbrku' u pogledu razumijevanja odnosa između *sreće* i *znanja*. Poglavlje "The Source of Scepticism" tako predstavlja i 'uvod' u drugi dio knjige.

Drugi dio knjige posvećen je pojmu *epistemičke sreće* (*epistemic luck*) i njegovoj ulozi u pobijanju skeptičkih argumenata. Uključuje osvrt na neke specifične pravce suvremene epistemologije (reliabilizam, epistemologija kreposti), kao i na razumijevanje pojma sreće u etici. Sastoji se od šest poglavlja: "Luck", "Two Varieties of Epistemic Luck", "Cognitive Responsibility and the Epistemic Virtues", "Scepticism and Epistemic Luck", "Epistemic Angst" i "Postscript: Moral Luck".

Poglavlje pod naslovom "Luck" dijelom je nastalo na temelju članka koji je autor napisao zajedno s Matthewom Smithom, objavljenog u časopisu *New Ideas in Psychology* (22 [2004], 1–28). Polazeći između ostalog i od radova Thomasa Nagela, Williama Harpera, Petera Ungera i Johna Greca, autor definira razne varijante *epistemičke sreće*, pokušavajući među njima izdvojiti one koje su relevantne za znanje.

Šesto poglavlje, nazvano "Two Varieties of Epistemic Luck" posvećeno je dvjema 'problematičnim' vrstama epistemičke sreće. Prva je tzv. 'veritička epistemička sreća' (*veritic epistemic luck*), koja se sastoji u tome što je nečije vjerovanje istinito srećom. Kako navodi autor, ovakva epistemička sreća zahtijeva da vjerovanje neke osobe bude istinito u 'našem', stvarnom svijetu, no da je neistinito u širokom skupu bliskih mogućih svjetova u kojima su relevantni početni uvjeti isti kao u 'našem' svijetu. Za eliminaciju ovog tipa epistemičke sreće iz teorije znanja, što bi omogućilo izbjegavanje Gettie-

rovskih protuprimjera, tvrdi autor, potrebno je odrediti izvanjski epistemički uvjet koji osigurava da vjerovateljevo istinito vjerovanje nije proizvedeno na 'veritički sretan način'. Eksternalističke teorije novo-mooreanskog tipa, navodi Pritchard, uglavnom pokušavaju 'eliminirati' ovaj tip epistemičke sreće. Druga je vrsta epistemičke sreće tzv. 'reflektivna epistemička sreća' (*reflective epistemic luck*), koja se sastoji u tome što je, uzimajući u obzir samo ono što je neka osoba sposobna spoznati refleksijom, vjerovanje neke osobe istinito zbog sreće. Eksternalističke teorije znanja, tvrdi Pritchard, dopuštaju da posjedovanje znanja uključuje i određeni epistemički problematični tip reflektivne epistemičke sreće. Reflektivna epistemička sreća, smatra on, navodi na važna pitanja o konceptu opravdanja koji zahtijeva da spoznajni subjekt preuzme kognitivnu odgovornost za vlastita vjerovanja.

Sedmo poglavlje, naslovljeno "Cognitive Responsibility and the Epistemic Virtues", temelji se na autorovu članku "Virtue Epistemology and Epistemic Luck", objavljenom u časopisu *Metaphilosophy* (34 [2003], 106–130), a koji se također nalazi i u knjizi *Moral and Epistemic Virtues* (uredili M. S. Brady i D. H. Pritchard, Blackwell, Oxford 2003). U ovom poglavlju Pritchard uspoređuje eksternalističke epistemološke pristupe Johna Greca i Ernesta Sose s više internalističkim varijantama neo-aristotelovske epistemologije kreposti kakvu zagovara Linda Zagzebski. Tvrdi da se Grecova teorija usmjerava na pojam *veritičke epistemičke sreće*, a teorije kakvu iznosi Linda Zagzebski pokušavaju riješiti problem *reflektivne epistemičke sreće*. Pritchard smatra da zagovornici internalističkih i eksternalističkih teorija ne uviđaju kako se zapravo bave pokušajima formuliranja teorije znanja koja bi bila u stanju eliminirati različite vrste epistemičke sreće – *veritičku* u slučaju eksternalističkih teorija, i *reflektivnu* u slučaju internalističkih. Ovi pokušaji eliminiranja epistemičke sreće također objašnjavaju različite koncepte kognitivne odgovornosti unutar epistemologije kreposti. Problem reflektivne epistemičke sreće, tvrdi autor, nerješiv je bez povratka na skeptički problem, zato jer je skeptički problem zapravo problem eliminiranja reflektivne epistemičke sreće iz naših vjerovanja.

Osmo poglavlje nosi naslov "Scepticism and Epistemic Luck". Dio ovog poglavlja posvećen je skepticizmu pironovskog tipa i predstavlja razradu autorova članka "Doubt Undogmatized: Pyrrhonian Scepticism, Epistemological Externalism and the 'Metaepistemological' Challenge", objavljenog u časopisu *Principia – Revista Internacional de Epistemologia* (4 [2000], 187–218). Naglašavajući razliku između pironovskog i kartezijanskog tipa skepticizma, Pritchard tvrdi da je izazov reflektivne epistemičke sreće centralni dio skeptičkog problema, no navodi i kako je, usprkos tome, ovaj tip epistemičke sreće na određeni način neizbježan. Takozvani 'metaepistemološki skeptički izazov', onako kako ga postavljaju Barry Stroud i Richard Fumerton, tvrdi on, najbolje je razumljiv kroz skeptički problem nemogućnosti eliminacije reflektivne epistemičke sreće. Skeptički problem, smatra Pritchard, usmjeren je na posjedovanje *određenog internalističkog tipa*

znanja, zato jer samo ta vrsta znanja eliminira reflektivnu epistemičku sreću i tako nam osigurava visoki stupanj kognitivne odgovornosti za naša vjerovanja. Pritchard tvrdi da način za zaobilazanje skepticizma ipak postoji, iako taj odgovor na skepticizam nije onoliko epistemički koliko bi epistemolozi to željeli.

Poglavlje "Epistemic Angst" predstavlja širu diskusiju problema nemogućnosti eliminacije reflektivne epistemičke sreće, te predlaže jedan od načina rješavanja ove poteškoće. Autor analizira Wittgenstenovo stajalište o znanju kakvo je izraženo u njegovom djelu *O izvjesnosti*, te odgovor na skeptički problem kakav nudi John McDowell. Pritchard zaključuje kako, usprkos činjenici da je problem reflektivne epistemičke sreće nerješiv na epistemički način, on ipak ima svoje plauzibilno pragmatično rješenje.

Deseto, zaključno poglavlje knjige, pod naslovom "Postscript: Moral Luck" bavi se pokušajem primjene rješenja problema epistemičke sreće na donekle srodni problem 'moralne sreće' (*moral luck*) u etici. Autor uspoređuje pristupe Thomasa Nagela i Bernarda Williama, jer oba navedena autora problem 'moralne sreće' opisuju tako da se moralna sreća 'preklapa' s *epistemičkom srećom*, povezujući skeptički problem s etikom.

Autor zaključuje kako je skepticizam problem bez *epistemičkog* rješenja. Epistemološki skeptički problem vezan uz reflektivnu epistemičku sreću predstavlja poteškoću koja nema utjecaja samo na našu doksastičku praksu, već i na opravdanje naših životnih izbora. Skepticizam je u ovom smislu i etički problem, tvrdi Pritchard, i to je bilo jasno antičkim skepticima pironovskog tipa, no nije tako blisko suvremenim filozofima. Skeptički problem, izražen u vidu problema reflektivne epistemičke sreće, smatra on, nadilazi područje same epistemologije.

Knjiga *Epistemic Luck* predstavlja zanimljiv i vrijedan doprinos suvremenoj epistemologiji. Pokušavajući objasniti na koji način pojam znanja isključuje 'sreću', Pritchard istovremeno uspijeva ponuditi prikaz dijela suvremene literature s područja epistemologije, ali i prezentirati vlastitu teoriju koja zbog svojih radikalnih implikacija za teoriju znanja nipošto ne bi trebala ostati bez odjeka na području filozofske struke.

Laura Blažetić

Institut za filozofiju

Ulica grada Vukovara 54, HR-10000 Zagreb

lablazg@yahoo.com